

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

ISSN 2308-3778
ISSN- online 2411-0361

Присвячено 25-річчю
Національної академії педагогічних наук України
та 20-річчю Інституту проблем виховання
НАПН України

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

Збірник наукових праць

Засновано в 1999 р.

Випуск 21

Книга 1

Київ-2017

УДК 37.013-053.5(082)
ББК 74.200я43

ISSN 2308-3778

Т 43

Рекомендовано вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 7 від 29 червня 2017 р.)

Редакційна колегія:

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор ПІВ НАПН України;
Алексєєнко Т. Ф., доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії соціальної педагогіки ПІВ НАПН України;
Копаровська О. А., доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти ПІВ НАПН України;
Коновець С. В., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії громадянського та морального виховання ПІВ НАПН України;
Мирополюська Н. Є., доктор педагогічних та мистецької освіти ПІВ НАПН України;
Петрович Ж. В., доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-експериментальної роботи ПІВ НАПН України;
Федорченко Т. С., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя ПІВ НАПН України;
Щедрій В. М., доктор педагогічних наук, завідувач лабораторії виховання в сім'ї та закладах інтернатного типу ПІВ НАПН України;
Золотарьова А. В., доктор педагогічних наук, професор, заступник директора ІПП ФГБОУ ВПО "Ярославский государственный педагогический университет имени К. Д. Ушинского" (Росія);
Роки Т. О., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології Інституту історії гуманітарної і соціальної освіти Новосибірського державного університету (Росія);
Бурвише С., доктор соціальних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної освіти Литовського едукологічного університету (Вільнюс, Литва);
Півоарський Ю., доктор філософії, почесний професор, ректор Вищої школи громадської та індивідуальної безпеки "Ареїгон" (Краків, Польща);
Юрчак В., доктор філософії, професор, завідувач кафедри безпеки й оборони Академії збройних сил імені генерала Штеффаника (Літвоський Мікулаш, Словаччина).

Рецензенти: **Радул В. В.**, доктор педагогічних наук, професор;
Маноха І. П., доктор педагогічних наук, професор

Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Інститут проблем виховання НАПН України. – Київ, 2017. – 388 с. – Серія KB № 20691-10491 KB, ISSN 2308-3778; Вип. 21. – Кн. 1.

До збірника ввійшли наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії і методики виховання. Автори спрямували свій науковий пошук на багатоглядне висвітлення шляхів реалізації сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховної роботи.

Наказом МОП України від 12.05.15. № 528 збірник поновлено в переліку фахових видань. Збірник включено до міжнародних науково-метричних баз даних Index Copernicus International, 2014; Googl Skolar

За достовірність фактів, цитат, імен, назв та інших відомостей відповідають автори.

© Інститут проблем виховання НАПН України, 2017

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія KB № 20691-10491 KB

ЗМІСТ

І. Д. Бех КОМПОНЕНТНА МОДЕЛЬ СХОДЖЕННЯ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ДО ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ	6
В. В. Агіляр Туклер СУЧАСНИЙ СТАН ВИХОВАННЯ ІНІЦІАТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	21
Т. Ф. Алексєєнко КОНЦЕПЦІЇ ТА МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ЗАРУБІЖНОМУ ДОСВІДІ	33
І. Р. Bilotserkivets EXAMPLE METHOD IN EDUCATING PATRIOTISM OF YOUNG GENERATION	47
А. Е. Воїко CREATIVE SELF-EXPRESSION OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN: PRACTICE-ORIENTED APPROACHES IN THE SYSTEM OF OUT-OF-SCHOOL EDUCATION	59
Г. Л. Бондаренко ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ КОМП'ЮТЕРНОГО ТРЕНАЖЕРА	69
О. Г. Брежнева МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ПОРІВНЯННЯ ЧИННИХ ПРОГРАМ	80
С. А. Васильєва ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРЕДМЕТНО-ЦЕРЕТВОРЮВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З ОБ'ЄКТАМИ ПРИРОДИ	95
О. М. Ващенко, Л. В. Романенко ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ФОРМУВАННЯ АЛГОРИТМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ	107
В. Г. Власова ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ	121
Г. Р. Вороніна ПОНЯТТЯ "ПРОФЕСІЙНА ПЕРСПЕКТИВА СТАРШОКЛАСНИКІВ": ДОСВІД АНГЛІЇ	134
Т. Г. Гриців СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВЩИНИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ	145

<i>Л. А. Гуцан</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ІЗ СТАРШОКЛАСНИКАМИ В ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ОКРУТУ ...	158
<i>І. С. Денисюк</i> СУЧАСНИЙ СТАН СФОРМОВАНOSTІ НАВИЧОК ІМПРОВІЗАЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ.....	169
<i>О. В. Долгова</i> ХАКАТОН ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА STEM-ОСВІТИ: ДОСВІД ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІДЕРІВ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	180
<i>О. Г. Ємчик</i> ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАГІСТРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	191
<i>Ю. М. Жданович</i> ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ.....	204
<i>К. О. Журба</i> СУЧАСНІ ПРОГРАМИ ТА КОНЦЕПЦІЇ, ОРІЄНТОВАНІ НА ВИХОВАННЯ СМИСЛОЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ.....	214
<i>Е. Р. Заредінова</i> НАУКОВІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВНЗ.....	227
<i>М. Д. Зубалій, М. В. Тимчик</i> МЕТОДИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ХОРТИНГУ	238
<i>Г. А. Касен, А. А. Момбек, А. Б. Айтбаева,</i> АРТ-ТЕРАПЕВТИЧСЬКІ І АРТ-ПЕДАГОГІЧСЬКІ УСЛУГИ НА СЛУЖБЕ ПРОФИЛАКТИКИ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ.....	249
<i>Н. П. Касіч</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ЦІЛЕСПРЯМОВАНOSTІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ... ..	263
<i>Н. С. Кипиченко, К. П. Нечипоренко</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	275
<i>В. І. Кириченко</i> ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	286
<i>О. А. Комаровська</i> МИСТЕЦЬКІ УПОДОБАННЯ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ДІАЛОГУ СУБ'ЄКТІВ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ	299

<i>Д. І. Конончук</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗМІСТОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	309
<i>М. С. Котчук-Кашецька</i> СУТНІСНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ПРИРОДА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	323
<i>Т. Ю. Кунця</i> ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДЛІТКІВ З ТРУДНОЩАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ.....	332
<i>В. В. Лапто</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-ЦІННІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ.....	343
<i>О. М. Литвишко,</i> КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАННИХ ЗАНЯТЬ.....	354
<i>О. В. Литовченко</i> СУЧАСНИЙ ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО НАПРЯМУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	367
<i>В. О. Луценко</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН В СИСТЕМІ "ДОРΟΣЛИЙ - ДИТИНА" СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	376

2. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Т. 1. / І.Д. Бех. – Чернівці : Букрек, 2015. – 840 с.
3. Бойко А. Е. Сучасний стан проблеми творчого самовираження молодших школярів у позашкільних навчальних закладах / А. Е. Бойко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – № 7. – С. 376–385.
4. Касен Г. А. Зарубежный опыт арт-педагогика и арт-терапии в практике психокоррекционной и профилактической работы / Г.А. Касен, А.М. Кудайбергенова // Педагогика и психология : науч.-метод. журн. Казахского нац. пед. ун-та имени Абая. – 2015. – 4 (25). – С. 21–31.
5. Любарт Т. Психология креативности / Т. Любарт; пер. с фр. Д. В. Люсина. – М. : Когито-Центр, 2009. – 215 с.
6. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання : підр. / Г. П. Пустовіт. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 272 с.
7. Скопинцева Е. Особенности самовыражения подростков / Е. Скопинцева, И. Пономаренко // Гуманитарные научные исследования. – 2013. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://human.snauka.ru/2013/04/2630>.
8. Соснин Э.А. Из небытия в бытие: творчество как целенаправленная деятельность / Соснин Э.А., Поизнер Б.Н. – Томск : СГТ, 2011. – 520 с.
9. Яфальян А.Ф. Школа самовыражения / А. Ф. Яфальян. – М. : Феникс, 2011.

Бойко Анна Едуардівна, науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Бойко Анна Едуардівна, научный сотрудник лаборатории внешкольного образования Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Anna Boiko, Researcher of Laboratory of Out-of-School Education of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ КОМП'ЮТЕРНОГО ТРЕНАЖЕРА

У статті проаналізовано стан дослідження проблеми розвитку риторичних умінь молодших школярів у науковій літературі; обґрунтовано дієвість комп'ютерного тренажера під час розвитку риторичних умінь учнів. Розкрито зміст понять "риторичні вміння молодших школярів", "формування риторичних умінь молодших школярів", "комп'ютерний тренажер як засіб формування риторичних умінь молодших школярів"; узагальнено принципи, форми і методи формування риторичних умінь в учнів молодшого шкільного віку.

Ключові слова: риторичні вміння, молодший школяр, комп'ютерний тренажер.

У концептуальних засадах реформування середньої освіти "Нова українська школа" (2016) серед десяти ключових компетентностей особлива увага надається вмінням усно висловлювати думки, почуття та погляди; здатності реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, вільний час, удома; усвідомленню значення ефективного спілкування. З урахуванням цього сучасний учень має володіти сформованими риторичними вміннями, які сприятимуть забезпеченню успішної його самореалізації як особистості, громадянина, здатного до ефективної комунікації.

Проведений аналіз наукових досліджень засвідчив, що питання формування риторичних умінь висвітлено в працях Л. Антонової, Н. Голуб, Л. Горобець, І. Калмикової, О. Когут, М. Пентиліук, В. Федоренка, В. Шуляра, зокрема молодших школярів – М. Захарійчук, Т. Ладиженської, В. Науменко. Принципи шкільної риторики обґрунтовано відповідно до напрацювань – В. Аннушкіна, Б. Бобильова, О. Волкова, О. Горошкіної, Н. Іпполітової, І. Кропивко, З. Курцевої, Т. Ладиженської, О. Орлова, Ю. Рождественського, Г. Сагац, Н. Сивкової, Л. Скуратівського, О. Чувакіна та ін.

Однією з технологій навчання, що дозволяє успішно вирішувати проблему формування риторичних умінь, більшість із яких мають бути доведені до автоматизму, є комп'ютерні (електронні) тренажери. Застосування комп'ютерного тренажера в

організації безперервного навчання досліджували такі вчені, як Т. Буциньська, В. Дозорцев, П. Орлов, А. Трухін, зокрема в початковій школі – Л. Белоусова, Н. Олефіренко, О. Чуприна, Є. Юдіна та ін. Незважаючи на значну кількість наукових розвідок із зазначеної проблеми, питання формування риторичних умінь саме молодших школярів засобом комп'ютерного тренажера залишається недостатньо вирішеним, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – проаналізувати стан досліджуваної проблеми в науковій літературі та практиці; обґрунтувати дієвість комп'ютерного тренажера під час формування риторичних умінь молодших школярів.

З метою формування сутності поняття “риторичні вміння” розглянемо зміст дефініції “уміння” взагалі. За О. Савченко, вміння складають “засвоений суб'єктом спосіб виконання практичних і теоретичних дій на основі знань і життєвого досвіду, що формується виконанням вправ і передбачає застосування у звичайних та змінних умовах” [8, с. 411]. Аналіз досліджень із риторики засвідчив, що поняття “риторичні вміння” вживається досить часто в науковій літературі, зокрема, в працях Н. Голуб [4], Л. Горобець [5], Г. Сагач [6] та ін.

Так, наприклад, Л. Горобець тлумачить сутність поняття “риторичні вміння” як “уміння усвідомлено впливати на аудиторію за допомогою мовлення”, “вміння, що сприяють розвитку / формуванню усвідомленого ефективного мовленнєвого впливу на людину під час міжособистісного, групового і колективного спілкування” [5, с. 171]. Однак, коли йдеться про перелік конкретних умінь, Л. Горобець, відповідно до логіки своїх досліджень, визначає два типи риторичних умінь, пов'язуючи їх із аналізом і створенням текстів (текстові вміння) і введенням риторичних елементів у тексти нериторичних жанрів (жанрові вміння).

Таким чином, поза увагою автора залишаються вміння, пов'язані з моделюванням аудиторії, налагодженням і підтриманням контакту з нею, психологічною настановою оратора на успішний виступ, невербальними засобами спілкування тощо, тобто ті, які є ні текстовими, ні жанровими.

Н. Голуб спробувала ліквідувати ці прогалини. Під риторичними вміннями дослідниця розуміє “набуту здатність

мовця здійснювати планомірну підготовку міжособистісного, групового чи масового спілкування й досягати усвідомленого ефективного впливу на слухача” [4, с. 57].

Оскільки основу класичної риторики становить публічний виступ (етапи підготовки, виголошення й аналізу), головною класифікаційною ознакою для визначення риторичних умінь, на думку вченої, мають стати етапи роботи над публічним виступом: інвенція (винайдення думок), диспозиція (логічне розташування), елокуція (мовне оформлення думок), меморія (запам'ятовування), елоквенція (прикрашання думок: надання їм вишуканості, естетичної привабливості й оригінальності), меморія (запам'ятовування написаного), акція (виголошення) й рефлексія (аналіз і самоаналіз). Окрім того, виділяючи вміння, дослідниця врахувала сутність основних понять класичної риторики – логосу (єдність думки й слова), етосу (висока мораль мовця й мовленого ним слова), пафосу (відповідне емоційне оформлення промови), топосу (використання усталених мовних зворотів для відповідних ситуацій спілкування).

Проаналізувавши програми з риторики для учнів 1–4 класів (М. Захарійчук, В. Науменко, Т. Ладиженська та ін.) під поняттям “риторичні вміння молодших школярів” розуміємо вміння застосовувати ефективні прийоми підготовки і виголошення текстів різних типів (розповідь, опис, міркування) й засоби спілкування (вербальні, невербальні), які дозволяють учневі успішно здійснювати риторичну діяльність (вирішувати мовленнєву задачу).

Відтак, у дослідженні виходимо з того, що риторичні вміння молодшого школяра, як і будь-які вміння, формуються у процесі певної навчально-пізнавальної діяльності, основою якої є теоретичні знання, практичні вміння та індивідуальний досвід їх застосування. З урахуванням цього поняття “формування риторичних умінь молодших школярів” визначаємо як процес і результат цілеспрямованих впливів на молодших школярів, що передбачає таку організацію навчально-виховного процесу, за якої відбувається активізація всіх складників риторичної діяльності.

З огляду на окреслену проблему, Т. Ладиженська визначає риторичні вміння, якими учні молодшого шкільного віку мають оволодіти на кінець четвертого класу, зокрема: аналізувати й

оцінювати власне спілкування; визначати вид спілкування за його основними цілями (повідомити; запросити інформацію, обмінятися інформацією, підтримати контакт тощо); вступати в етикетний діалог і підтримувати його; розрізняти істинну ввічливість від показної; визначати вид мовленнєвої діяльності, етапи; продумувати, що потрібно зробити для говоріння, читання тощо (на етапі орієнтації), що – в процесі мовлення, читання (на етапі реалізації), що – після говоріння, читання тощо (на етапі контролю); вміння складати опорний концепт почутого у формі таблиці, схеми із застосуванням прийнятих і вигаданих символів, рисунків; відтворювати за опорним конспектом почуте; аналізувати живе усне мовлення, визначати його особливості; встановлювати, в якій мірі усне мовлення підготовлене, в чому відображається підготовленість; користуватися тлумачним словником та словником синонімів; визначати початкове і кінцеве речення як ознаки тематичної та змістової єдності тексту; підбирати кінцеве (завершальне) речення до незакінченого тексту); створювати стислий текст, застосовуючи спосіб виключення подробиць і спосіб узагальнення; аналізувати висновок (у міркуванні), його доцільність; створювати до “нових” слів словникові статті; розповідати весело (з гумором) про кумедні, смішні випадки зі свого життя; розповідати (усно й письмово) про пам’ятні події свого життя; аналізувати інформаційну замітку в газету, її відповідність мовленнєвій задачі й жанровим особливостям; написати інформаційну замітку в газету типу: що – де – коли і як відбулося; доцільно застосовувати несловесні засоби спілкування (жести, міміка, рухи тілом, постава, інтонація) [7, с. 8–9].

У результаті аналізу наукових джерел ми переконалися, що серед науковців не існує єдиної думки щодо загально визначених риторичних умінь, якими мають оволодіти молодші школярі. Риторичні вміння завжди розкриваються у взаємозв’язку зі змістом навчальних програм із риторики для учнів молодшого шкільного віку.

Як нам вдалося з’ясувати, для ефективного формування риторичних умінь молодших школярів варто враховувати такі принципи, як: доступності навчального матеріалу; опори на розвиток самостійності мислення, індивідуальної творчості; проблемно-ситуативного характеру завдань;

емоційно-насиченої тематики завдань; варіативно-диференційованого змісту завдань; привабливості, цікавості, образності змісту занять; застосування аудіо- та відеотехніки; комунікативного характеру, розкутої атмосфери, доброзичливості у стосунках між учнями і дорослими; схвалення і визнання; свободи самовираження.

Нами встановлено, що основною формою організації навчального процесу з формування риторичних умінь учнів четвертого класу є урок, на якому більша частина часу виділяється практиці. Під час уроку варто застосовувати такі методи навчання, як: риторичний аналіз усних і письмових текстів; риторичні задачі; риторичні ігри; мікрОВиступи на визначену тему; виступи-імпрОВізації [7, с. 6–7]; аналітичні та синтетичні вправи; вправи на звуковимову (швидкість, виразність, висота); аналіз прислів’їв, приказок, загадок; аналіз крилатих висловів; риторичний аналіз мовленнєвих ситуацій; порівняльний аналіз невербального й вербального спілкування; мова жестів; редагування висловів, текстів; риторичний аналіз різножанрових текстів; мовленнєві ігри; інтелектуальні ігри; експертна робота; драматизація творів; словесне малювання; рефлексія розумово-мовленнєвої діяльності тощо.

Аналіз наукових праць дає змогу стверджувати, що в сучасних умовах більшість вітчизняних і зарубіжних науковців, методистів досліджують питання застосування комп’ютерного тренажера в навчально-виховному процесі початкової школи (Л. Белоусова, А. Трухін, О. Чупріна, Є. Юдіна та ін.). Під поняттям “комп’ютерний тренажер” розуміють такий електронний освітній ресурс, який передбачає багаторазове виконання учнями подібних завдань із метою закріплення матеріалу, що вивчається, та формування міцних навчальних навичок [10]. У нашому дослідженні дефініцію “комп’ютерний тренажер як засіб формування риторичних умінь молодших школярів” тлумачимо як один із важливих електронних освітніх ресурсів, що сприяє формуванню риторичних умінь учнів як самостійно, так і під контролем учителів (батьків), під час виконання тренувальних завдань.

Серед перспективних ІКТ, що застосовуються у навчально-виховному процесі початкової школи, варто звернути особливу увагу на комп’ютерний (електронний) тренажер як один із ефективних засобів формування риторичних умінь молодших

школярів. Переконані, що комп'ютерний тренажер сприяє посиленню інтересу до навчального предмета, підвищенню рівня навчальних досягнень молодших школярів, створенню сприятливих умов для самопідготовки, допомоги учням, які мають проблеми в навчанні, формуванню вміння вчитися.

Нами встановлено, що вчені розрізняють такі види комп'ютерних тренажерів для початкової школи: тренажери-презентації, тренажери-програми, тренажери на сайтах. Тренажери-презентації призначені для демонстрації на інтерактивній дошці або екрані серії запитань, на які учні повинні усно дати відповідь. Після виголошених відповідей на екрані висвічується правильна відповідь. Запитання можуть містити ілюстративний матеріал. Тренажери-програми спрямовані на роботу в он-лайн режимі та містять серію завдань. Під час роботи учень вводить відповіді, які автоматично перевіряються. У разі необхідності учень може звернутися за підказкою. Тренажери на сайтах (<http://samouchka.com.ua/>, <http://shkolnayastrana.ucoz.ua/index/trenazhory/0-97>, <http://edu-lider.ru/nachalnye-klassy/>) передбачають роботу з ними в он-лайн режимі. Учень реєструється на сайті і виконує серію завдань. Підсумки виконання роботи зберігається на сайті, а вчитель перевіряє результати роботи учня [10]. Підтримуємо думку Л. Белоусової, яка зазначає: "Незаперечною перевагою електронних тренажерів для дітей молодшого шкільного віку є можливість забезпечити варіативність завдань, неповторність вправ, призначених для формування відповідних умінь, привнесення елементів гри, змагання в цей процес. Приваблива форма подання завдань, їх динамічність, практична мета... перетворює стереотипну роботу з удосконалення умінь у цікаву гру, яка мотивує дитину до виконання завдань репродуктивного характеру" [1, с. 591].

Раціональне застосування комп'ютерних тренажерів на уроках риторики в початковій школі уможливило інтенсифікувати діяльність учителя й учнів; підвищити якість вивчення української мови; втілити в життя низку дидактичних принципів, зокрема: індивідуалізації, диференціації, науковості, наочності тощо [9].

Розроблення комп'ютерного тренажера для формування риторичних умінь молодших школярів ми здійснювали у два етапи: підготовка змістової складової та вибір програмного

забезпечення і платформи розміщення. За допомогою розробленого програмного забезпечення Microsoft Visual Studio ми мали змогу створити комп'ютерний риторичний тренажер.

Під час розроблення комп'ютерного тренажера з розвитку риторичних умінь нами враховувалися такі вимоги: дидактична системність у підборі завдань; методична послідовність виконання завдань; інтерактивність у роботі з виконання тренувальних завдань; свобода вибору навчальної траєкторії [2, с. 84]. Крім того, ми керувалися лінгводидактичними принципами щодо змістового наповнення комп'ютерного тренажера, зокрема: нормативність, функціональна значимість, частотність, мінімізоване й доступне подання навчального (тренувального) матеріалу, навчально-методична доцільність, пізнавальна значимість і дидактична цінність [2, с. 100].

У зв'язку з тим, що комп'ютерних тренажерів для формування риторичних умінь молодших школярів не існує, нами (Г. Бондаренко, К. Сізененко) створено авторський риторичний тренажер, мета якого полягає в реалізації тренінгової та корекційної функцій, адже велика увага на уроках риторики має приділятися відпрацюванню предметних ораторських умінь [3]. Тренувальні завдання, які виконували четверто-класники, забезпечували формування необхідних риторичних умінь, що з часом стануть навичками. Корекційна функція реалізувалася шляхом коригування риторичної діяльності учнів – прямої, коли виправлялася неправильна дія учня, наприклад, щодо володіння властивостями голосу, дикцією, мімікою, жестикуляцією та демонструвався правильний спосіб виконання завдання; і непрямої, за якої школяру надавалася інформація, наприклад, про розвиток уміння складати текст розповіді, що допомагала йому самостійно виконати тренувальне завдання.

Роботу з комп'ютерним тренажером ми проводили на уроках риторики. Так, після пояснення нового матеріалу, послуговувалися інтерактивною дошкою, за допомогою якої учні називали відповіді та пояснювали хід розв'язання риторичних задач; за комп'ютером, коли виконання завдань відбувалося під контролем учителя; виконання домашньої роботи учнями, які самостійно або під контролем батьків виконували тренувальні завдання.

Результати експериментального навчання засвідчили, що високий рівень сформованості риторичних умінь у

четвертокласників ЕК підвищився на 14,0%, а в КК – залишився без змін; достатній рівень учнів ЕК зріс на 16,7% і на 3,8% в осіб КК; базовий рівень зменшився (у бік достатнього рівня) на 19,2% у школярів ЕК і на 3,8% КК; елементарний рівень не був зафіксованим у респондентів ЕК, а в учнів КК він залишився без змін. Позитивним результатом є також значне підвищення в учнів четвертого класу ЕК високого і достатнього рівнів сформованості риторичних умінь, а також відсутність елементарного рівня. У школярів КК значних зрушень не відбулося. Відтак, експериментальною перевіркою доведено дієвість розробленої нами методики.

Отже, на основі аналізу наукових джерел визначено сутність і зміст понять “риторичні вміння молодших школярів”, “формування риторичних умінь молодших школярів”, “комп’ютерний тренажер як засіб формування риторичних умінь молодших школярів”. Виявлено недостатній рівень застосування комп’ютерного тренажера у процесі формування риторичних умінь учнів молодшого шкільного віку. Визначено компоненти, етапи та особливості психолого-педагогічних та лінгводидактичних принципів створення й застосування комп’ютерних тренажерів в навчально-виховному процесі початкової школи.

Доведено, що застосування комп’ютерного тренажера значно підвищує ефективність і мотивацію навчання, забезпечує нові шляхи засвоєння інформації, формування риторичних умінь, дозволяє молодшим школярам стати більш впевненими і здатними самостійно вдосконалювати себе.

Література

1. Белоусова Л. И., Олефиренко Н. В. Дидактический потенциал цифровых образовательных ресурсов для младших школьников [Электронный ресурс] / Л.И. Белоусова, Н.В. Олефиренко. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/v/didakticheskiy-potentsial-tsifrovyyh-obrazovatelnyh-resursov-dlya-mladshih-shkolnikov>
2. Беляев М. И. Технология создания электронных средств обучения [Электронный ресурс] / М. И. Беляев, В. В. Гриншкун, Г. А. Краснова. – Режим доступа : http://uu.vlsu.ru/files/Tekhnologija_sozdanija_EHSO.pdf

3. Бондаренко Г. Застосування комп’ютерного тренажера у процесі формування риторичних умінь учнів четвертого класу / Г. Бондаренко, К. Сізоненко // Початкова школа і сучасність. – 2017. – №2 (30). – С. 5-9.
4. Голуб Н. В. Риторичні вміння як базовий компонент риторичної компетенції старшокласників / Н. В. Голуб // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – Психолого-педагогічні науки. – 2011. – №5. – С. 56–58.
5. Горобец Л. Н. Риторические умения как базовый компонент риторической компетенции учителя [Электронный ресурс] / Л. Н. Горобец. – Режим доступа: http://lib.herzen.spb.ru/text/gorobets_9_50-170-175.pdf.
6. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу. 1997. – 302 с.
7. Ладыженская Т. А. Детская риторика в рассказах и рисунках: 1 класс: Методические рекомендации / Т. А. Ладыженская, Н. В. Ладыженская, Р. И. Никольская, Г. И. Сорокина. – М. : ООО “С-инфо”, ООО “Баласс”, 1998. – 96 с.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 416 с.
9. Чупріна О. В. Використання мультимедійних засобів навчання у початковій школі: аспекти і перспективи проблеми / О. В. Чупріна // Вісник Житомирського державного університету. – 2012. – Випуск 63. Педагогічні науки. – С. 177 – 180. Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/8684/1/34.pdf>
10. Юдина Е. П. Методика использования электронных тренажеров для организации непрерывного обучения в начальной школе в рамках высокотехнологичной среды образовательного учреждения [Электронный ресурс] / Е. П. Юдина. – Режим доступа : http://324school.spb.ru/index.php?id=947&option=com_content&view=article

Г. Л. Бондаренко

Особенности развития риторических умений младших школьников средствами компьютерного тренажера

Киевский университет имени Бориса Гринченко (18/2 ул. Бульварно-Кудрявская, Киев, Украина)

В статье проанализировано состояние исследования развития риторических умений младших школьников в научной литературе; обосновано эффективность компьютерного тренажера во время развития риторических умений учащихся. Раскрыто содержание понятий "риторические умения младших школьников", "формирование риторических умений младших школьников", "компьютерный тренажер как средство формирования риторических умений младших школьников"; обобщены принципы, формы и методы формирования риторических умений в учащихся младшего школьного возраста.

Ключевые слова: риторические умения, младший школьник, компьютерный тренажер.

H.L. Bondarenko

Development Features of Rhetorical Skills of Primary Schoolchildren by the Means of Computer Simulator

Borys Grinchenko Kyiv University
(18/2 Bulvarno-Kudriavska Str, Kyiv, Ukraine)

The article analyzes the state of research of the problem of development of rhetorical skills of primary schoolchildren in scientific literature. The insufficient level of application of the computer simulator in the educational process of primary school is revealed. The content of the concepts "rhetorical skills of primary schoolchildren", "formation of rhetorical skills of primary schoolchildren", "computer simulator as a means of formation of rhetorical skills of primary schoolchildren" is revealed; The principles, forms and methods of formation of rhetorical skills of primary schoolchildren are generalized.

The components, stages and peculiarities of psychological and pedagogical, linguodidactic principles of creation and application of a computer simulator in the educational process of primary school are determined. The necessity of creating an author's computer simulator for the formation of rhetorical skills of primary schoolchildren is characterized, which is aimed at solving a number of practical problems, in particular: minimized and accessible presentation of educational (training) material, cognitive significance and didactic value, freedom of choice of individual learning trajectory.

Keywords: rhetorical skills, primary schoolchildren, computer simulator.

References

1. Belousova, L. I., & Olefirenko, N. V. (2013). Didakticheskiy potentsial tsifrovyykh obrazovatelnykh resursov dlia mladshykh shkolnikov [Didactic potential of digital educational resources for primary schoolchildren]. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/didakticheskiy-potentsial-tsfirovykh-obrazovatelnykh-resursov-dlya-mladshih-shkolnikov>.
2. Beliaev, M. I., Grinshkun, V. V., & Krasnova, G. A. (n. d.). Tekhnologiya sozdaniia elektronnykh sredstv obucheniia [Technology of creating e-learning tools]. Retrieved from http://uu.vlsu.ru/files/Tekhnologija_sozdaniia_EHSO.pdf.
3. Bondarenko, H., & Sizonenko, K. (2017). Zastosuvannia kompiuternoho trenazhera u protsesi formuvannia rytorychnykh umin uchniv chetvertogo klasu [Application of a computer simulator in the process of formation of rhetorical skills of fourth grade students]. Pochatkova Shkola i Suchasnist, 2, 5-9.
4. Holub, N. V. (2011). Rytorychni vminnia yak bazovyi komponent rytorychnoi kompetentsii starshoklasnykh [Rhetoric skills as basic component of senior pupils' rhetoric competence]. In Naukovi zapiski NDU im. M. Gogolya. Psykholoho-pedahohichni nauky, Vol. 5 (pp. 56-58).
5. Gorobets, L. N. (n. d.). Ritoricheskie umeniia kak bazovyi komponent ritoricheskoi kompetentsii uchitelia [Rhetorical skills as a basic component of rhetorical competence of a teacher]. Retrieved from https://lib.herzen.spb.ru/text/gorobets_9_50-170-175.pdf.
6. Ziaziun, I. A., & Sahach H. M. (1997). Krasa pedahohichnoi dii [Beauty of pedagogical action]. Kyiv: Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu.
7. Ladyzhenskaia, T. A. (1998). Detskaia ritorika v rasskazakh i risunkakh: 1 klass [Children's rhetoric in stories and drawings]. Moscow: OOO "S-info", OOO "Balass".
8. Savchenko, O. Ya. (2012). Dydaktyka pochatkovo shkoly [Didactics of primary school]. Kyiv: Hramota.
9. Chuprina O.V. (2012). Vykorystannia multimediinykh zasobiv navchannis u pochatkovii shkoli: aspekty i perspektyvy problem [Using multimedia learning tools at elementary school: Aspects and perspectives of the problem]. In Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universitetu: Vol. 63. Pedahohichni nauky

(pp. 177–180). Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/8684/1/34.pdf>.

10. Yudina, E. P. (n. d.). Metodika ispolzovaniia elektronnykh trenazherov dlia organizatsii nepreryvnogo obucheniiia v nachalnoi shkole v ramkakh vysokotekhnologichnoi sredy obrazovatel'nogo uchrezhdeniia [Methods of using electronic simulators for the organization of continuing education in elementary school within the framework of a high-tech environment of educational institution]. Retrieved from http://324school.spb.ru/index.php?id=947&option=com_content&view=article.

Бондаренко Геннадій Леонідович, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Бондаренко Геннадий Леонидович, кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедры начального образования Педагогического института Киевского университета имени Бориса Гринченка

Hennadii Bondarenko, Head of Department of Primary Education of the Pedagogical Institute of Borys Grinchenko Kyiv University, PhD in Pedagogics, Associate Professor

УДК 372.47(045)

О.Г. Брежнева, м. Маріуполь

МЕТОДИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ПОРІВНЯННЯ ЧИННИХ ПРОГРАМ

У статті представлений детальний аналіз змісту програмових завдань з математичного розвитку дітей дошкільного віку; виявлені спільні і відмінні авторські підходи у конструюванні математичного контенту чинних програм за розділами “Кількість та число”, “Велична”, “Простір”, “Форма”, “Час”. Деталізовані завдання з формування у дітей кількісних відношень між числами натурального ряду. Визначені спільні і відмінні підходи до реалізації змісту математичного розвитку дошкільників. Проаналізовано лінійний і концентричний принципи подання програмового матеріалу.

Ключові слова: *методична система, навчальна програма, програмовий зміст, лінійний принцип, концентричний принцип.*

Наукове видання

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ
ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**
(українською, російською та англійською мовами)

Збірник наукових праць
Засновано в 1999 р.

Випуск 21

Книга 1

Підписано до друку 14.09.2017
Формат 60x84/16 Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. др. арк. 22,55
Зам. 1709-03. Наклад 300 прим.
Друк ПП Зволейко Д.Г.
32300, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Кн.Коріатовичів, 9; тел. (03849)3-06-20.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Від 31.08.2005 р. серія ДК № 2276

